

ב"ה

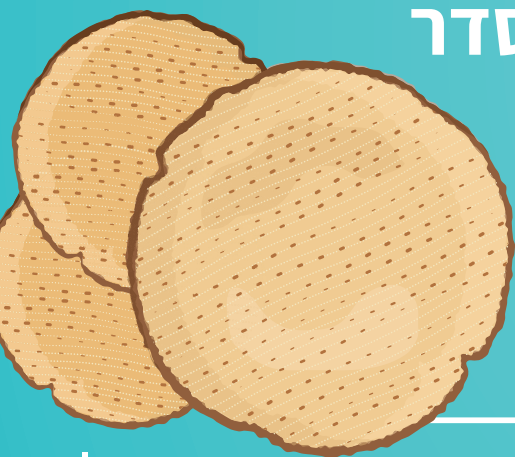
ועד נחלת הר חב"ד

מיטווה ונשיאותו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

ישיבת

ליל הסדר

תמצית ענייני ליל הסדר
מתוך המקורות

מותאם ברמה בסיסית
לתלמידי חידר וטרום ישיבה

נערך ויוצא לאור על ידי
ישיבת ערב נחלת הר חב"ד בארץ הקודש ת"ו
תחת ועד נחלת הר חב"ד בארץ הקודש ת"ו

ב"ה

| בפתח החוברת

תלמידים והורים יקרים

פותרחין בברכה

ברוך.. שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה על שזכינו להגיע עד הלום
רגע הוצאת חוברת זו שבידכם

מטרת החוברת והתאמתה

ישיבת ערב בשכונתנו, היא אסיפה של מאות שעות סביב השנה, בהן ממצים התלמידים את כשרונותיהם – הן בלימוד בע"פ של משנה ותניא והן בסיומי מסכתות גמרא בש"ס, מתוך חוויה אישית רוחנית וגשמית, והכל מעבר למסגרת שעות הלימודים. בהתאם לכך, לראשונה השנה החלטנו לבצע ניסוי דרכו יגלו התלמידים גם את כשרונם החבוי בתור 'רבנים צעירים'. שזה אומר, לתרגל איתם למידה של מושגי ליל הסדר כפי השתלשלותם מהתורה, תקופת התנאים, האמוראים, ראשונים ואחרונים – והכל ברמה מתחילה המותאמת לתלמידים חכמים בגילאי ישיבת ערב בטוחים אנו שזו גם שאיפת ההורים, ובוודאי ייטלו חלק באופן פעיל להצלחת העניין וילמדו יחד עם התלמידים את המושגים, או חלקם על כל פנים

כבוד אכסניה

בסיום דברינו נכיר טובה לאכסניה המכובדת שמארחת את ישיבת ערב במשך ימי השנה ומוסיפה רבות לאוירה הסוחפת של הלימוד, הלא היא 'בית הכנסת המרכזי – בית אליהו – נחלת הר חב"ד'. תודתנו והערכתנו העמוקות לגבאים היקרים על התמסרותם במשך כל השנה. הצלחתכם הצלחתנו.

בברכה לחג פסח כשר ושמח לתושבי השכונה בתוככי כלל ישראל

ישיבת ערב נחלת הר חב"ד בארץ הקודש ת"ו
תחת וועד נחלת הר חב"ד בארץ הקודש ת"ו

תוכן העניינים:

- סימן א - סיפור יציאת מצרים ('מגיד')
- סימן ב - מצת 'לחם עוני' מהתורה ('מצה')
- סימן ג - מצות 'לחם משנה' ('מוציא')
- סימן ד - מצה ומרור של 'כורך' ('כורך')
- סימן ה - מצת אפיקומן ('צפון')
- סימן ו - מרור בזמן הזה
- סימן ז - ארבע כוסות
- סימן ח - דיני ואופני הסיבה

סימן א

| סיפור יציאת מצרים

מצות עשה מהתורה לספר באריכות בלילה הראשון של חג הפסח את סיפור יציאת בני ישראל ממצרים. בזמננו נוהגים שכל בני המשפחה קוראים יחד את הסיפור מתוך ההגדה של פסח.

| נושא א' | המקור בתורה

שאלת נושא

מה המקור הראשון בתורה למצוות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר?

המקור למצוה בתורה (ספר שמות פרק יג פסוק ח)

וְהִנְדַּתְּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מֵמִצְרָיִם:

הסבר הפסוק:

וְהִנְדַּתְּ לְבִנְךָ: מצוה על האב שיספר לבן שלו

בַּיּוֹם הַהוּא: בלילה הראשון של פסח

בְּעִבּוֹר זֶה: בשעה שמצה ומרור מונחים על השולחן

עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מֵמִצְרָיִם: את סיפור הניסים שעשה ה' ביציאת מצרים

| סיכום נושא א'

למדנו שיש מצות עשה מהתורה שהאב יספר לבנו בליל הסדר על יציאת בני ישראל ממצרים

| נושא ב' | שלב קיום המצוה

שאלת נושא

באיזה שלב בעריכת הסדר מתחילים לספר על יציאת בני ישראל ממצרים?

המקור במשנה (משניות פסחים פרק י משנה ד)

מְזַגְּוּ לוֹ כּוֹס לְשֵׁנֵי: סיפור יציאת מצרים הוא מייד לאחר שמוזגים את הכוס השני בין וְכָאן הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו: סדר סיפור יציאת מצרים הוא, שבהתחלה שואל הבן את האבא את ארבע הקושיות של 'מה נשתנה'. בשאלות האלו הבן שואל למה נוהגים בליל הסדר מנהגים

משונים שלא נוהגים בכל לילות השנה
להלן ארבעת הקושיות של 'מה נשתנה' בנוסח חב"ד:
מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות:

א' נשכך הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה נשתי פעמים
ב' נשכך הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כלו מצה
ג' נשכך הלילות אנו אוכלין נשאר ירקות, הלילה הזה (כלו) מרור
ד' נשכך הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, הלילה הזה כלנו מסבין

ואם אין דעת בבן, אביו מלמדו: ילד שלא יודע לשאול את ארבע הקושיות, אבא שלו מלמד
אותו לשאול
ולפי דעתו של בן אביו מלמדו: לאחר סיום הקושיות על ידי הבן, מגיע תורו של האבא לספר לו
את סיפור יציאת מצרים ולענות לו על ארבעת הקושיות ששאל. האבא מספר את הסיפור לפי
רמת ההבנה של הבן

המקור בהלכה (שולחן ערוך בית יוסף, סימן תעג סעיף ה)

מוזגין לו מיד כוס שני כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה

הסבר ההלכה

במשך שבתות וחגי השנה רגילים הילדים בבית ששותים רק כוס אחד של קידוש לפני
הסעודה ומיד אחר כך נוטלים ידים לסעודה. בליל הסדר תיקנו חכמים למזוג כוס שני לפני
הסעודה כדי שכאשר הילדים יראו שאבא עושה דבר לא רגיל, ישאלו אותו מדוע נוהגים כך,
וכדי לענות להם, יספר להם האב את סיפור יציאת מצרים ותקנת חכמים בשל כך לשתות
ארבע כוסות של גאולה

| סיכום נושא ב'

למדנו שהשלב בו מספרים על יציאת מצרים בליל הסדר, הוא מיד לאחר מזיגת כוס שני.
הסדר הוא שבתחילה שואל הבן את ארבעת הקושיות ואחר כך אביו מספר לו על יציאת
מצרים ועונה לו על ארבעת הקושיות

| נושא ג' | מי שואל את ארבעת הקושיות

שאלת נושא

כיצד יתבצע סיפור יציאת מצרים באחד מהמקרים הבאים:

- א) הבן לא שאל את ארבעת הקושיות
- ב) אין בן שישאל את ארבעת הקושיות
- ג) אין בכלל מי שישאל את ארבעת הקושיות

המקור בברייתא (מסכת פסחים דף קטז).

תנו רבנן: חכם בנו, שואלו. ואם אינו חכם, אשתו שואלתו. ואם לאו, הוא שואל לעצמו

הסבר הברייתא

הברייתא מציעה שלושה מצבים:

א) אם הבן חכם ומבין מספיק ויודע לשאול את ארבעת הקושיות, שואל הוא את ארבעת הקושיות.

ב) אם הבן אינו חכם מספיק, תשאל האשה את ארבעת הקושיות.

ג) אם אין לו אשה שתשאל אותו, ישאל הוא את עצמו את ארבעת הקושיות המקור בהשתלשלות ההלכה (רמב"ם פרק ז מהלכות מצה הלכה ג, ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעג סעיפים מ' ומב)

לשון הרמב"ם: מצוה להודיע (את סיפור יציאת מצרים) לבנים ואפילו לא שאלו (את ארבעת הקושיות). שנאמר והגדת לבנך.

לשון אדמו"ר הזקן: א' ואם אין לו בן הרי אשתו חייבת לשאול אותו. ב' ואם אין לו אשה הוא שואל את עצמו מה נשתנה. ג'.. אפילו אם לא שאל אותו הבן כלום (מצות עשה שהאב יאמר את הגדה), שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא

| סיכום נושא ג' |

למדנו שמצוה לספר ביציאת מצרים ולקרוא את ההגדה בכל מצב. גם אם בנו לא שאל את ארבעת הקושיות וגם אם אין מי שישאל אותו את ארבעת הקושיות

| שאלות לחזרה – סימן א' |

א) מהי המצווה הנלמדת מהפסוק בתורה 'והגדת לבנך'?

ב) באיזה שלב בעריכת הסדר מספר האב את יציאת מצרים? פרט מקור!

ג) לשיטת השולחן ערוך - מהו הדבר שגורם לילדים לשאול את ארבעת הקושיות?

הסבר מה מוזר בזה!

ד) פרט את סדר השואלים את ארבעת הקושיות! סכם תמצית של כל המקורות

סימן ב

אכילת כזית מצה מהתורה

מצות עשה מהתורה לאכול כזית מצה בליל הסדר. חכמים תקנו שקודם אכילתה מברכים עליה: ברוך אתה ה' א-לוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת מצה

נושא א | המקור לאכילת מצה בתורה

שאלת נושא

מה המקור הראשון בתורה למצות אכילת מצה בליל הסדר?

המקור למצוה בתורה (ספר שמות פרק יב פסוק יח)

בְּרֵאשִׁית בְּאֶרְבַּעַת עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֵי תֹאכְלוּ מִצֶּת

הסבר הפסוק

בְּרֵאשִׁית: בחודש הראשון הוא חודש ניסן
בְּאֶרְבַּעַת עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֵי: בי"ד ניסן בלילה, אור לט"ו ניסן, שהוא ליל הסדר
תֹאכְלוּ מִצֶּת: חייבים לאכול מצה

סיכום נושא א'

למדנו שיש מצוה מהתורה לאכול מצה בליל הסדר

נושא ב' | המקור לכמות של 'כזית' מצה

שאלת נושא

מהי כמות המצה בה יוצאים ידי חובת אכילה מהתורה?

תשובה

בכל מצווה של אכילה בתורה כולל אכילת מצה, הכמות החייבת היא כזית

המקור במשנה (משניות חלה פרק א משנה ב)
הָאוֹכֵל (מֶהֱם) כְּזֵית מִצָּה בְּפֶסַח, יֵצֵא יָדָיו חוֹבְתוֹ: המשנה פוסקת, שהאוכל כזית מצה בליל הסדר (מקמח העשוי מחמשת מיני דגן), יצא ידי חובת אכילת מצה מהתורה

המקורות בגמרא (מסכת יומא דף עט: ומסכת סוכה דף ו.)
'ואכלת', ואכילה בכזית: הגמרא במסכת יומא מסבירה שכאשר נאמרה בתורה המילה
'ואכלת' וכן בכל מקום שבו נאמרה בתורה לשון של 'אכילה', הכמות היא כזית. לפי זה נלמד
גם בנוגע לאכילת מצה, שהיות שהתורה אומרת: בערב תאכלו מצות, נמצא שכמות האכילה
מהתורה היא כזית מצה.

אמנם, בשונה ממה שהגמרא אומרת במסכת יומא, יש גמרא אחרת במסכת סוכה:
ותסברא שיעורין מי כתיבי? אלא הלכתא ניהו!

הסבר לשון הגמרא: וכי אתה סבור ששיעורים כתובים בתורה? אלא שיעורים הם הלכה
למשה מסיני.

תוכן העניין: הגמרא סוברת שהתורה עצמה לא פירשה בשום מקום את כמות השיעורים.
אלא כל השיעורים שקיבלו חז"ל, נלמדו מההלכות שמשה קיבל בסיני בעל פה מהקב"ה
והם עברו במסורת מדור לדור. הלכות אלו ידועים בשם 'הלכה למשה מסיני'. לפי זה יוצא,
ששיעור כזית מצה בליל הסדר נלמד מהלכה למשה מסיני.

המקורות בהלכה: (רמב"ם פרק ו מהלכות מצה הלכה א, ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן
תעה סוף סעיף לב)

לשון הרמב"ם: מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר.. ומשאכל כזית יצא ידי
חובתו

לשון אדמו"ר הזקן: ומשאכל כזית יצא ידי חובתו מן התורה

סיכום נושא ב'

למדנו שהכמות של מצה החייבת באכילה בליל הסדר מהתורה, היא כזית

נושא ג' | זמן אכילת כזית מצה

שאלה פותחת

מהו זמן אכילת כזית המצה בליל הסדר? (שים לב! התשובה לשאלה זו מורכבת משני
שלבים).

שלב א' | זמן אכילת בשר הפסח בליל הסדר

המקור בתורה (ספר שמות פרק יב פסוק ח)
וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה

הסבר הפסוק

וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה: מצוות עשה מהתורה (בזמן שבית המקדש היה קיים),
לאכול את בשר הפסח בליל הסדר

המקור בברייתא (מחלוקת תנאים בנוגע לזמן אכילת בשר הפסח – מסכת פסחים דף קכ:)

תניא: ואכלו את הבשר בלילה הזה רבי אלעזר בן עזריה אומר... עד חצות, אמר לו רבי עקיבא... עד שעת חפזון

סיכום שלב א'

בשלב זה למדנו שנחלקו התנאים עד מתי היה מותר לאכול את בשר הפסח בזמן שבית המקדש היה קיים. לדעת רבי אלעזר בן עזריה, זמן אכילת הפסח היה עד חצות הלילה. לדעת רבי עקיבא, עד עלות השחר שאז יצאו בני ישראל בחיפזון ממצרים

שלב ב'

השוואת זמן אכילת מצה לזמן אכילת בשר הפסח

המקור בתורה (ספר שמות פרק יב פסוק ח)

וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה תֵּנִיחַ צְלִי־אֵשׁ וּמִצֹּת

הסבר הפסוק

וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה תֵּנִיחַ צְלִי־אֵשׁ: מצוות עשה מהתורה (בזמן שבית המקדש היה קיים), לאכול את בשר הפסח בליל הסדר כשהוא צלוי על האש וּמִצֹּת: את בשר הפסח היו אוכלים ביחד עם המצה

המקור בגמרא (מסכת פסחים דף קכ:)

אמר רבא: אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לרבי אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו. (והטעם הוא), דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי

הסבר הגמרא

לפי רבי אלעזר בן עזריה, זמן אכילת מצה בליל הסדר בזמן הזה, היא רק עד חצות הלילה. ואם אכל את המצה לאחר חצות לא קיים מצות אכילת מצה. הסיבה לכך היא, היות שראינו בפסוק שהתורה חייבה לאכול מצה יחד עם אכילת בשר הפסח, אז ממילא תהיה המצה דומה לבשר הפסח גם בנוגע לזמן האכילה.

המקור בהלכה (רא"ש = רבינו אשר על דברי הגמרא שם)

שים לב! כדי להקל את הבנת הקטע, נחלק אותו לשלושה משפטים
(א) לכאורה משמע דהלכה כרבי אלעזר בן עזריה דסתם מתניתין כוותיה.
(ב) ומיהו בפרק הקורא את המגלה (כ:) איכא סתמא כרבי מאיר.
(ג) ומיהו נכון להחמיר כרבי אלעזר דאפשר דר"מ מודה להרחיק את האדם מן העבירה.

הסבר דברי הרא"ש על פי חלוקת הקטעים

א) בקטע זה מסביר הרא"ש שלכאורה ההלכה היא כרבי אלעזר בן עזריה הסובר שאכילת בשר הפסח הוא עד חצות הלילה. הסיבה לכך היא, כיון שרבי יהודה הנשיא סתם במשנה את ההלכה כמותו (פסחים פרק י תחילת משנה ט) ללא הזכרת התנא שחולק, וידוע הכלל המובא בכמה מקומות בש"ס שבכל מקום שרבי יהודה הנשיא כתב הלכה במשנה ללא הזכרת תנא שחולק, ההלכה כמותה. לפי זה יוצא שבזמננו שאין קרבן פסח, יש לסיים לאכול את המצה קודם חצות, כי זמן אכילת המצה תלוי בזמן אכילת בשר הפסח

ב') בקטע זה מסביר הרא"ש להיפך מהקטע הקודם, שיש להוכיח לכאורה שההלכה היא שזמן אכילת בשר הפסח היא כל הלילה עד עלות השחר. הסיבה לכך היא, כי במשניות מגילה (פרק שני משנה ו) סתם רבי את ההלכה שכל דבר שמצוותו בלילה כשר כל הלילה. נמצא שאכילת בשר הפסח היתה כשרה כל הלילה. לפי זה יוצא שבזמננו שאין קרבן פסח, אפשר לאכול את המצה עד עלות השחר, כי זמן אכילת המצה תלוי בזמן אכילת בשר הפסח

ג') בקטע זה מכריע הרא"ש בין שתי המשניות הקודמות, ופוסק למעשה שיש להחמיר ולאכול את הבשר רק עד חצות הלילה. כי למרות שהמשנה במסכת מגילה (קטע ב') סוברת שמצוות האכילה מהתורה היא כל הלילה, מכל מקום גם היא תסכים שמצד תקנת חכמים יש להגביל את זמן האכילה עד חצות הלילה, כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

טבלת סיכום שיטת הרא"ש (הן בנוגע לאכילת בשר הפסח, והן בנוגע לאכילת מצה בזמן הזה)

מהמשנה בפסחים משמע	מהמשנה במגילה משמע	הלכה למעשה לדעת הרא"ש	הנימוק של הרא"ש
שאכילת בשר הפסח בבית המקדש הוא עד חצות הלילה. וכן הדין לאכילת מצה	שאכילת בשר הפסח בבית המקדש הוא עד עלות השחר. וכן הדין לאכילת מצה	אכילת שניהם היא עד חצות הלילה	תקנת חכמים כדי להרחיק את האדם מהעבירה

פסיקת אדמו"ר הזקן (סימן תנח סעיף ב)

הוקשה (התורה השוותה את אכילת) מצת מצוה (בליל הסדר) למצוות פסח.. לזמן אכילתה.. שצריך לאכול קודם חצות הלילה כמו הפסח שאינו נאכל אלא עד חצות. שנאמר 'על מצות

ומרורים יאכלוהו'. הוקשה אכילת מצה לאכילת פסח.

סיכום נושא ג'

למדנו, שזמן אכילת המצה בליל הסדר בזמן הזה, תלוי באותו הזמן שבו היו אוכלים את בשר הפסח בזמן בית המקדש. לדעת רבי אלעזר בן עזריה, זה עד חצות הלילה, לדעת רבי עקיבא, זה עד עלות השחר. והלכה למעשה כרבי אלעזר בן עזריה

| רב צעיר

תלמיד יקר!

נסה לבנות בעצמך את ההלכה על פי סדר ההשתלשלות מהמקורות

הנושא | זמן אכילת מצה בליל הסדר

השלבים הנדרשים:

1. המקור בתורה לאכילת מצה בזמן הזה
2. המקור בתורה לאכילת מצה יחד עם בשר הפסח בזמן בית המקדש
3. מחלוקת תנאים בברייתא בנוגע לזמן אכילת בשר הפסח בזמן בית המקדש
4. שיטת הגמרא בפסחים שזמן אכילת מצה שווה לזמן אכילת בשר הפסח
5. המקור בתורה לשיטת הגמרא בפסחים (תוכל להיעזר בדברי אדמו"ר הזקן שציטטנו בסוף נושא ג)
6. סברת הרא"ש לפסוק כדעה אחת של התנאים
7. סברת הרא"ש לפסוק כדעה השניה של התנאים
8. הכרעת הרא"ש הלכה למעשה – כולל נימוק
9. על פי הנ"ל – פסיקת אדמו"ר הזקן בנוגע לזמן אכילת מצה בזמן הזה

בהצלחה

| מצות 'לחם משנה'

ביחד עם כזית המצה שהיא מהתורה שעליה מברכים ברכת 'על אכילת מצה, תקנו חכמים לבצוע על שתי מצות שלימות שעליהם מברכים 'המוציא לחם מן הארץ. מנהגנו שאוכלים כזית מהמצה השלימה יחד עם כזית המצה מהתורה

נושא א' | המקור והסיבה למצה זו

שאלת נושא

מה המקור והסיבה לאכול כזית מצה נוספת על כזית המצה שחייבים מהתורה?

המקור בגמרא (גמרא ברכות דף לט: ושבת דף קיז).
גמרא: אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת. מאי טעמא? לקטו לחם משנה כתיב

הסבר הגמרא

פוסק האמורא הקדוש רבי אבהו שבסעודות השבת חייב אדם לברך ברכת 'המוציא' על שני לחמים. הסיבה היא, שמסופר בתורה על יוצאי מצרים, שמדי יום ביומו ירד להם מן השמיים בכמות מדוייקת שמספיקה לכל אותו היום, אבל ביום שישי ירדה להם כמות כפולה, אחת ליום שישי ואחת לשבת, ובשבת לא ירד להם המן בכלל. ומכיון שהכמות הכפולה של יום שישי היתה לכבוד שבת, לכן תקנו חכמים שבסעודות השבת נציין את הנס הזה בכך שנברך ברכת 'המוציא' על שני לחמים

שאלה: כל זה מדובר בסעודות שבת. אך מה בנוגע לסעודות יום טוב, האם גם בהם יש חיוב לברך על שני לחמים כמו בשבת?
התשובה להלן במקורות השתלשלות ההלכה.
המקור בהשתלשלות ההלכה (הרי"ף (רבי יצחק אלפסי) במסכת פסחים דף כה:, ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן תעה סעיף ג)

לשון הרי"ף: (נחלק את דבריו לשלושה חלקים)
ופירשו רבנן דבימים טובים נמי בעי לבצוע על ב' ככרות כשבת
ופירשו חכמי הפוסקים שגם בימים טובים צריך לברך על שני לחמים כמו בשבת
דעיקר חיובא בשבת משום דלא הוה המן נחית בשבת אלא הוה נחית בע"ש זוגי זוגי ובימים טובים נמי לא הוה נחית אלא הוה נחת בעי"ט זוגי זוגי
הסיבה היא, כי כמו שבשבת החיוב לברך על שני לחמים הוא לזכר הכמות הכפולה של המן שירדה מערב שבת לכבוד שבת, אותו הדבר היה גם בימים טובים, שלא ירד המן בחג עצמו אלא ירדה כמות כפולה בערב החג לכבוד החג

הלכך בעינין למבצע ביי"ט על תרתי ריפתן שלימתא כדמחייביה בשבת
לכן אנו צריכים לברך על שני לחמים שלמים בימים טובים כמו שחייבים בשבתות

לשון שולחן ערוך אדמו"ר הזקן:
.. בכל יום טוב חייב האדם לבצוע על לחם משנה

שאלה: האם ליל הסדר דומה לשאר ימים טובים או שהוא שונה מהם?

התשובה לכך בהמשך דברי אדמו"ר הזקן בשולחנו.
(שים לב! כדי להקל את ההבנה בדברי אדמו"ר הזקן, שולבו הסברים בתוך סוגריים)

דעה ראשונה שמביא רבינו הזקן:

אף על פי שבכל יום טוב חייב האדם לבצוע על לחם משנה .. מכל מקום בליל פסח יש
אומרים שאין צריך (שתי מצות שלימות) כי אם (מצה שלימה) אחת ו (עוד) מחצה (שזה
בסך הכל מצה וחצי. והסיבה לכך היא), לפי שמה שדרשו חכמים (דרשה מיוחדת לליל
הסדר) ממה שכתוב (בתורה שהמצה בליל הסדר נקראת בשם) 'לחם עני' (והתורה החסירה
מהמילה עוני את האות ו') חסר וא"ו, (ועכשיו יוצא שהמילה היא 'עני', כדי לדרוש מזה
הלכה) שתהא המצה פרוסה (שבורה ולא שלימה) כדרכו של עני, (וכשחכמים דרשו את
ההלכה הזאת) לא דרשו (לא התכוונו לדרוש שבנוסף לשתי המצות כמו בכל שבת וחג, יש
להוסיף בליל הסדר עוד חצי מצה) אלא (התכוונו לפחות מהכמות של כל שבת וחג ו) לגרוע
מ (הכמות הרגילה של) לחם משנה שאחת מהם (מהמצות) לא תהיה שלימה. (לפי דעה זו
יוצא, שבשעת ברכת 'המוציא' בליל הסדר מספיק שתהיינה מצה וחצי בלבד)

דעה שנייה שמביא רבינו הזקן:

ויש אומרים (להיפך מהדעה הקודמת), שלא דרשו (חכמים את הצורך במצה פרוסה כמו
של עני כדי להפחית מהכמות של כל החגים), אלא להוסיף (בליל הסדר) על לחם משנה (של
כל החגים), שמלבד ב' מצות שלימות שצריך לבצוע עליהן כמו בשאר יום טוב, צריך (בליל
הסדר) להיות עוד פרוסה אחת משום לחם עני. (כלומר, שבלייל הסדר בשעת ברכת 'המוציא'
צריך שתהיינה שתי מצות וחצי בקערה).
פסיקת אדמו"ר הזקן להלכה כמו הדעה השנייה:
וכן המנהג פשוט ואין לשנות אלא בשעת הדחק

סיכום נושא א'

למדנו שלדעת רבינו הזקן צריך שבשעת ברכת 'המוציא' בליל הסדר, תהיינה בקערה שתי
מצות וחצי. המצות השלימות הן תקנת חכמים מדין 'לחם משנה' כמו בשאר שבתות וחגי
השנה, והמצה החצויה היא המצה שמצוות אכילתה מהתורה ונקראת 'לחם עוני'

נושא ב' | סדר הברכות ואחיזת המצות

שאלת נושא

על מה מהמצות נברך ברכת 'המוציא' ועל מה נברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת מצה'?

מהו סדר אחיזת המצות בשעת הברכות?

המקור בגמרא (מסכת ברכות דף לט:)
אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע

הסבר הגמרא

פוסק האמורא הקדוש רב פפא, שבליל הסדר צריך המברך לאחוז את המצה השלימה ביחד עם המצה החצויה ולברך על שניהם ברכת 'המוציא'.

המקור בהשתלשלות ההלכה (רבינו אשר – רא"ש פרק עשירי ממסכת פסחים סימן ל, ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיף ד)

לשון הרא"ש: (בהוספת הסברים בסוגריים)
(לדעת הרא"ש צריך שתהיינה בקערה בשעת הברכות שתי מצות וחצי. המצה החצויה היא זאת שנקראת בתורה ובחז"ל) לחם עוני לפרוסה.. (והיא) אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת (כזית) מצה (מהתורה ועליה יברך ברכת 'על אכילת מצה'). אבל (למרות שאת אכילת כזית מצה מהתורה מקיים דווקא במצה החצויה, מכל מקום כיון שחכמים תקנו לברך בתור ברכה ראשונה את ברכת) המוציא, פשיטא ד(את ברכת 'המוציא' יש לברך על שתי מצות) שלמים.. כשאר ימים טובים.. דתרת שלימות בעינן.

סיכום פסיקת הרא"ש

למרות שאת אכילת כזית המצה מהתורה מקיימים דווקא במצה החצויה, מכל מקום את ברכת 'המוציא' יש לברך על שתי מצות שלימות שהם 'לחם משנה'

פסיקת רבינו הזקן בנוגע לשתי הברכות (בשילוב הסברים בתוך סוגריים)

א' שיטת רבינו הזקן בנוגע לברכה הראשונה – המוציא וצריך שיאחז שתי (המצות) השלימות בידו בשעת ברכת המוציא ו(באופן שהמצה) הפרוסה תהיה בין שתי (המצות) השלימות, ולא יניח (את המצה) הפרוסה מלמעלה, לפי (שתקנת חכמים היא) שבתחילה צריך לברך 'המוציא' ו(רק) אחר כך (מברך) 'על אכילת מצה', ו(מכיון ש) ברכת המוציא היא (דווקא) על השלימה (שתי המצות השלימות), וברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה שהיא (נקראת בתורה) לחם עוני, (אזי) ..אם הפרוסה תהיה מלמעלה (מעל המצות השלימות יצטרך להתעלם ממנה כדי לברך קודם כל את ברכת 'המוציא', נמצא שבכך שמדלג עליה) יצטרך לעבור על המצוות (כלומר, המברך יצטרך לדלג על ברכת המצה

החצוייה העליונה ולעבור למצה השלימה שמתחתיה) כ(די) שיברך המוציא בתחילה

ב' שיטת רבינו הזקן בנוגע לברכה השנייה – על אכילת מצה ולאחר שגמר ברכת המוציא יש להשמיט (להניח את המצה התחתונה) השלישית השלימה מן ידו, ו(עכשיו) יאחוז (רק) בפרוסה (כשהיא) מלמטה ובהעליונה (כשהיא) מלמעלה ויברך (את הברכה השנייה שהיא) על אכילת מצה. (ולמרות שברכה זו היא בעיקר על המצה הפרוסה שנקראת 'לחם עוני', מכל מקום בשעת הברכה אחז עימה יחד את המצה השלימה העליונה). ואחר כך (כשסיים לברך את הברכה השנייה) יבצע כזית מהעליונה השלימה וכזית מהפרוסה (ויאכל את שתיהן יחד).

סיכום נושא ב'

למדנו שלדעת רבינו הזקן סדר הברכות הוא, קודם ברכת 'המוציא' ואחריה ברכת 'על אכילת מצה'. בשעת ברכת 'המוציא' אחז המברך את שתי המצות השלימות שהם 'לחם משנה' כשהמצה החצוייה נמצאת ביניהם. ובשעת ברכת 'על אכילת מצה' נותן למצה השלימה התחתונה להישמט מידו ואחז רק במצה השלימה העליונה יחד עם המצה החצוייה מתחתיה.

| שאלות לחזרה – סימן ג'

א' מה הסיבה לתקנת 'לחם משנה' בשבת? (פרט את המקור!)
ב' מה הסיבה לתקנת 'לחם משנה' בימים טובים? (פרט את המקור!)
ג' במה שונה כמות הלחמים בפסח משאר ימים טובים? (פרט את שתי הדעות ברבינו הזקן!)
ד' על אלו מהמצות תקנו חכמים את הברכות: 'המוציא' ו'על אכילת מצה'?
ה' היכן צריכה להיות מונחת המצה החצויה בזמן ברכת 'המוציא'? הסבר היטב איך הדין הזה מתקשר עם המושג 'אין מעבירין על המצוות'!

| מצה ומרור של 'כורך'

לאחר שאכלנו את שני כזיתי המצה הראשונים, וגם את המרור הראשון, אנו נוהגים לאכול עוד כזית מצה שלישית והיא נאכלת בכריכה אחת עם חתיכה נוספת של מרור

נושא א' | המקור בגמרא לאכילת מצה יחד עם מרור

שאלת נושא

אני מסוקרן לדעת מניין השתלשל המנהג לאכול בסעודת ליל הסדר סנדביץ' של מצה יחד עם מרור

המקור בגמרא (מסכת פסחים דף קטו.)

נחלק את לשון הגמרא לשלושה חלקים

א' דתניא, אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו

ב' אמר רבי יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל

ג' השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מברך על אכילת מצה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל

הסבר הגמרא

א' שיטת הלל:

בזמן שבית המקדש היה קיים הקפיד הלל לאכול את מצת מצוה מהתורה, כשהיא כרוכה יחד עם המרור. הוא סבר שאכילה זו היא המצווה המקורית שנאמר בנוגע לאכילת בשר הפסח: 'על מצות ומרורים יאכלוהו'. כלומר, התורה מצווה לאכול את בשר הפסח יחד עם המצה והמרור ובאופן שהמצה והמרור כרוכים יחד.

ב' שיטת חכמים:

אמנם, האמורא הקדוש רבי יוחנן קיבל במסורת מרביתו שחכמים נחלקו על הלל וסוברים שאין לאכול את המצה והמרור כשהם כרוכים ביחד. לשיטתם, יש בעיה באכילה כזו, כי לפעמים יוצא שהמרור הוא החלק הגדול יותר, וטעם המרור מתגבר ומבטל את טעם המצה ובאופן זה לא יצא ידי אכילת מצה.

ג' מסקנת ההלכה בגמרא:

מסיימת הגמרא, שעכשיו שלא נאמרה בישיבה כמו מי ההלכה, לכן נעשה ככה: בתחילת הסעודה נברך 'על אכילת מצה' ונאכל בנפרד את מצת המצווה בלי המרור. לאחר מכן נברך 'על אכילת מרור' ונאכל בנפרד מרור בלי מצה. רק לאחר מכן נכרוך יחד את המצה והמרור ונאכל אותם ביחד ללא ברכה כלל. אכילה אחרונה זו היא זכר למה שנהג הלל בזמן בית

המקדש. אכילה זו נקראת 'כורך'.
סיכום שלבי האכילה על פי מסקנת הגמרא

א' בתחילת הסעודה מברכים 'על אכילת מצה' ואוכלים כזית ראשון של מצה
ב' לאחר מכן מברכים 'על אכילת מרור' ואוכלים כזית ראשון של מרור
ג' לאחר מכן כורכים יחד עוד כזית מצה ומרור ואוכלים אותם ביחד ללא ברכה
וככה למעשה נוהגים כיום

נושא ב | המנהג בזמן הזה הוא לכל הדעות

שאלת נושא

לכאורה, בסופו של דבר יוצא שהיום אנו נוהגים כמו חכמים ולא כמו הלל, כי את הכזית הראשון של המצה ושל המרור שבהם מתקיימת המצווה, אנו אוכלים בנפרד ללא כריכה, ומה שאנו כן כורכים אחר כך עוד מצה ומרור זה רק 'זכר' למה שנהג הלל בזמן בית המקדש. אז השאלה היא, האם יכול להיות שלשיטת הלל אנו לא יוצאים ידי חובת מצוות אכילה של מצה ומרור בזמן הזה?!

התשובה היא

בדברים הבאים נוכיח שכל המחלוקת בין הלל לחכמים היה שייך רק בזמן בית המקדש. אבל בזמן הזה גם הלל יודה שיש לאכול את המצה של המצווה בנפרד מהמרור. וכל מה שאנו עושים היום כורך הוא לא בשביל המצווה אלא רק זכר למה שהלל נהג בזמן בית המקדש. כדי להבין את זה נקדים את סברת המחלוקת של הלל וחכמים.

הסברא של הלל בלשון הגמרא (המשך הגמרא שם בביאור משולב בתוך סוגריים)
(שואלת הגמרא) מאן תנא (מי הוא התנא) דשמעת ליה (ששמעת מתוך דבריו שהוא סובר ש) מצות אין מבטלות זו את זו? (עונה הגמרא שהתנא הוא) הלל!
על פי המשפט הזה נסביר את סברת המחלוקת בין חכמים להלל:

טענת חכמים:

לשיטת חכמים אסור לאכול את המצה והמרור כרוכים ביחד, כי אם נאכל את המצה והמרור ביחד, לפעמים המרור יהיה יותר גדול מהמצה והטעם של המצה שהוא הטעם המועט מתבטל בתוך הטעם של המרור שהוא הרוב, והיות שמהתורה כל דבר שהוא מועט מתבטל ברוב והוא כאילו אינו קיים, נמצא שבמקרה כזה שהטעם של המצה מועט הוא כאילו אינו קיים ולא יוצאים ידי חובת אכילת מצה.

תשובת הלל:

הכלל הזה של ביטול ברוב נאמר רק כאשר מתערבים שני מאכלים שונים. כאן אמנם

מתערבים שני מאכלים שונים שהם מצה ומרור, אך מכיוון שבזמן שבית המקדש היה קיים, היה מצוה מהתורה לאכול גם מצה וגם מרור, אז זה ששתיהן הן מצוות מהתורה, זה מחשיב אותן לאותו סוג של מאכל למרות שהם שונים, ובמקרה כזה שהמצוה מחשיבה אותן לאותו סוג, לא קיים הדין של ביטול ברוב.

סיכום המחלוקת ביניהם

עכשיו נבין היטב את לשון הגמרא שציטטנו למעלה:

לשיטת חכמים, אם שני המאכלים שונים, אז אפילו אם שניהם מצווה מהתורה, הם מבטלים זה את זה ברוב. אך לשיטת הלל אין מצוות מבטלות זו את זו.

אמנם, בזמן הזה גם הלל יודה לחכמים

נבין את זה על פי המשך לשון הגמרא שם (בשילוב הסבר בתוך סוגריים)

(הקדמה: בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, רק אכילת מצה היא מצווה מהתורה, אבל מצוות אכילת מרור אינה מהתורה אלא מדרבנן. לפי זה יוצא שבזמן הזה גם הלל יודה לחכמים שאם כורכים יחד את המצה והמרור, והמרור הוא הרוב, לא יוצאים ידי חובת אכילת מצה. כי), הני מילי (הכלל הזה ששתי מצוות לא מבטלות אחת את השנייה זה רק כאשר שתי המצוות הכרוכות יחד הן באותה הדרגה. כמו: דאורייתא בדאורייתא או דרבנן בדרבנן (כלומר, או ששתיהן מצוות מהתורה או ששתיהן מצוות מדרבנן. ולכן, רק בזמן שבית המקדש היה קיים גם מצוות מצה וגם מצוות מרור היו מצוות מהתורה ולכן לא היו מבטלות זו את זו), אבל (בזמן הזה שמצוות מצה היא) דאורייתא ו(מצוות מרור היא) דרבנן, אתי (מגיע המרור שהוא הרוב והוא רק מצווה מ) דרבנן ומבטיל ליה ל(מצה שהיא מצווה) דאורייתא

סיכום קטע הגמרא

בזמן הזה שמצוות מצה היא מהתורה ומצוות מרור היא מדרבנן, גם הלל יודה שהמצוות מבטלות זו את זו ואין לאכול את המצה הראשונה בכריכה אחת עם המרור, כי אם המרור יהיה רוב הוא יבטל את מצוות המצה, אלא היום

הסדר הוא שלושת השלבים הבאים:

- א' בתחילת הסעודה מברכים 'על אכילת מצה' ואוכלים כזית ראשון של מצה
- ב' לאחר מכן מברכים 'על אכילת מרור' ואוכלים כזית ראשון של מרור
- ג' לאחר מכן כורכים יחד עוד כזית מצה ומרור ואוכלים סנדביץ' ללא ברכה

טבלת סיכום אופן אכילת המצה והמרור – סוגיית הגמרא

לדעת הלל	לדעת חכמים	
<p>הדין: היו כורכים בתחילת הסעודה יחד את מצת המצווה עם המרור</p> <p>הטעם: גם אם לפעמים המרור היה הרוב והמצה מועטת אין מצוות מבטלות זו את זו</p>	<p>הדין: לא היו כורכים בתחילת הסעודה יחד את מצת המצווה עם המרור</p> <p>הטעם: לפעמים המרור היה הרוב והמצה מועטת ומצוות מבטלות זו את זו</p>	<p>בזמן בית המקדש</p> <p>(גם אכילת המצה וגם אכילת המרור היא מהתורה)</p>
<p>הדין: בזמן הזה מודה הלל לחכמים</p> <p>הטעם: מכיוון שבזמן הזה דרגת המצוות של המצה והמרור אינן שוות, מודה הלל לחכמים שהמצוות מבטלות זו את זו</p>	<p>הדין: לא כורכים בתחילת הסעודה ביחד את מצת המצווה עם המרור הראשון</p> <p>הטעם: לפעמים המרור היה הרוב והמצה מועטת ומצוות מבטלות זו את זו</p>	<p>בזמן הזה</p> <p>(מצוות מצה מהתורה ומצוות מרור מדרבנן)</p>

נושא ג | מדוע לא מברכים על 'כורך'

שאלת נושא

מדוע אנחנו לא מברכים ברכה מיוחדת על 'כורך', כמו שמברכים על כל תקנת חכמים שעשו זכר למקדש? בשביל להבין את זה יש להקדים את אופן אכילת המרור בזמן הזה. מסתבר שגם בזה יחלקו הלל וחכמים. כדלהלן:

שיטת התוספות והרא"ש (דבריהם הובאו בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיף יז. בשילוב הסברים בתוך סוגריים)

ואף בזמן הזה שמרור אינו אלא מדברי סופרים (ולכן גם לדעת הלל המצה הראשונה לא תהא נאכלת איתו ביחד) .. מכל מקום אינו יוצא ידי חובת מרור (בזמן הזה) לפי דעת הלל, אלא אם כן נוטל עוד כזית מצה (בנוסף למצה הראשונה שכבר אכל) וכורכו (את הכזית הנוסף של המצה יכורך ביחד) עם כזית מרור (הראשון שמצוותו מדרבנן) ואוכלן ביחד (ורק בכך יקיים מצוות אכילת מרור בזמן הזה מדרבנן. והטעם הוא), שהרי מרור בזמן הזה תקנוהו חכמים זכר למקדש (ותקנו חכמים שאכילתו בזמן הזה תהיה דומה לאכילתו בזמן בית המקדש), .. ובזמן שבית המקדש קיים אינו יוצא ידי חובת מרור מן התורה לפי דעת הלל אלא אם כן כורכו עם המצה, לפיכך גם עכשיו (לדעת הלל יהיה) צריך לכורכו עם מצה.

סיכום:

אכילת המרור בזמן הזה לדעת חכמים והלל מצוות מרור בזה הוא מדרבנן, ורבנן תקנו שזה יהיה זכר למקדש, אז גם אכילת המרור הראשון צריכה להיות בדומה לאכילתו בזמן המקדש. ובזה יחלקו חכמים והלל. לדעת חכמים, אכילת המרור בזמן הזה תיעשה בנפרד ללא מצה בדומה לאכילתו בזמן המקדש. אך לדעת הלל, אכילת המרור הראשון בזמן הזה חייבת להיות כרוכה ביחד עם מצה בדומה לאכילתו בזמן המקדש. ואין לחשוש שטעמו של המרור יתבטל מהמצה, כי הטעם החריף שלו בוודאי גובר על טעם המצה.

סיכום מנהגנו בפועל בזמן הזה (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיף יח, בשילוב הסברים בסוגריים)

וכיון ש(מצוות אכילת מצה ומרור היתה נוהגת בתחילה במקדש, ואכילתם שם היתה תלויה במחלוקת חכמים והלל, אך בפועל) לא נפסקה הלכה לא כהלל ולא כחבריו, לפיכך (בזמן הזה ננהג למעשה באופן כזה שנוכל) לצאת ידי שניהם. (ולכן בתחילת הסעודה) צריך אדם שיאכל כזית מצה בלבד בלא מרור, ויברך על אכילת מצה (כיון שבזמן הזה גם הלל מודה שלא כורכים את המצה הראשונה יחד עם המרור). ואחר כך צריך שיאכל כזית מרור בלבד בלא מצה, ויברך על אכילת מרור (וזה כדעת חכמים שמרור בזמן הזה נאכל ללא כריכה). ואחר כך (כדי לקיים מצות מרור בזמן הזה גם לדעת הלל) יכרוך כזית מצה וכזית מרור ויאכלן ביחד, זכר למקדש כהלל.

התשובה לשאלת הנושא (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיף יח, בשילוב הסברים בסוגריים)

ולא יברך על כריכה זו לא ברכת המצה ולא ברכת המרור, (כי) שמא הלכה כחבריו (של הלל) (הם סוברים ש) אין בכריכה זו שום מצוה (ולשיטתם אסור לברך על זה כי זה לא מצוה). ואף לפי דעת הלל (הסובר שזה כן מצוה לכרוך את המרור יחד עם המצה, מכל מקום גם לשיטתו לא מברכים על הכורך מכיון ש) הוא יוצא בברכת המצה והמרור שבירך כבר (באכילת המצה והמרור הראשונים).

סיכום נושא ג'

למדנו שלא מברכים ברכה מיוחדת על 'כורך' משתי סיבות:

א) אולי ההלכה היא כרבנן, ולשיטתם אין מצוה לכרוך, ואם נברך על 'כורך' אז לשיטתם זו תהיה ברכה לבטלה
ב) אף אם נאמר שאולי ההלכה כהלל, מכל מקום יודה הלל שאם כבר בירכנו בנפרד על המצה הראשונה והמרור הראשון שאכלנו, לא נצטרך שוב לברך ברכה מיוחדת על 'כורך'

שאלות לחזרה – סימן ד'

- א') מה ההבדל בין דרגת מצוות אכילת מצה לאכילת מרור - בזמן הזה?
ב') כיצד הייתה נאכלת המצה בזמן בית המקדש? כל הדעות!
ג') כיצד היה נאכל המרור בזמן בית המקדש? כל הדעות!
ד') מה הן שלושת שלבי אכילת המצה והמרור בזמן הזה?
ה') הסבר את המושג: מצוות מבטלות זו את זו!
ו') מדוע לא מברכים על אכילת 'כורך'?

בנוסף לאכילת שלושת כזיתי המצה של 'כזית מצווה', 'לחם משנה' ו'כורך', נוהגים לאכול עוד כזית מצה בסוף הסעודה. מצה זו נאכלת לזכר קרבן הפסח שהיה נאכל בזמן בית המקדש בסוף הסעודה על השובע

נושא א | הקדמת אכילת קרבן פסח

שאלת נושא

מכיון שהמנהג שלנו היום לאכול אפיקומן הוא זכר לאכילת הפסח, הייתי מעוניין להכיר קצת את הנושא של אכילת קרבן פסח שהיה נהוג בזמן בית המקדש

המקור בתורה (ספר שמות פרק יב פסוקים ג, ו, ח)

וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית־אָבֹתָ .. אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַתְּחֵלֶת הַיָּגָה וְשִׁחְטוּ אֹתוֹ ..
וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַיָּגָה

הסבר הפסוק

וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית־אָבֹתָ: קונים את השה לקרבן פסח
אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַתְּחֵלֶת הַיָּגָה וְשִׁחְטוּ אֹתוֹ: ביום יד ניסן ערב פסח אחר חצות שוחטים את
השה לשם קרבן פסח ומכינים אותו לאכילה
וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַיָּגָה: מצוות אכילת כזית מקרבן הפסח בליל הסדר

אכילת הפסח על השובע

הקדמה: בליל פסח לא היו חייבים מן הדין להקריב קרבן הנקרא 'חגיגה' (גמרא פסחים ע.).
אך למעשה היו משתדלים להקריב אותו כדי לאכול את עיקר הסעודה מהבשר שלו ורק
לקראת סוף האכילה כשכמעט שבעים, היו אוכלים כזית מצווה מבשר הפסח וזה היה משביע
את האדם באופן סופי.

עכשיו נלמד את הדברים מתוך הברייתא: (מסכת פסחים דף ע. בשילוב הסברים בסוגריים)
תניא, חגיגה הבאה (שהיו משתדלים להקריבה בליל פסח יחד) עם (קרבן) הפסח, (היתה)
(נאכלת (בסעודה) תחילה כדי שיהא (הבשר של קרבן) פסח נאכל (אחריה) על השובע
(כשהאדם כמעט שבע והבשר של הפסח הוא זה שמשביע אותו).

המקור בהלכה: (רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ח הלכה ג, ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן
תעז סעיף א)
שים לב! בתוך הציטוטים משולבים ביאורים בסוגריים

לשון הרמב"ם: מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע (שהבשר של הפסח ישביע את האדם). לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה (קרבות שלמים הנקראים 'חגיגה') בארבעה עשר (בלילה), אוכל מהן תחילה (את עיקר הסעודה) ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו.

לשון אדמו"ר הזקן: בזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין הפסח בסוף כל הסעודה כדי שיהיה נאכל על השבוע, דהיינו שהפסח יהא גמר כל השביעה

סיכום נושא א'

למדנו שבזמן בית המקדש היו אוכלים כזית מצווה מבשר הפסח לקראת סוף הסעודה כדי שבשר המצווה הוא זה שישביע את האדם לגמרי

נושא ב | האיסור לטעום כלום אחר אכילת הפסח

שאלת נושא

מהו המקור לאיסור אכילה אחר בשר הפסח?

המקור במשנה (משניות פסחים פרק י משנה ח)
אין מפטירין אחר הפסח אֶפְיִקוּמָן.

יש בגמרא שני הסברים להלכה של המשנה (מסכת פסחים דף קיט):

- א) אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה
- ב) ושמואל אמר כגון אורדילאי לי וגוזלייא לאבא

הסברת שיטת רב (מתוך פירוש הרשב"ם בגמרא, בשילוב הסברים בסוגריים)
אחר שאכלו (את הבשר של קרבן) הפסח בחבורה (בקבוצה אחת), לא ילכו (חברים מתוך קבוצה זו לאכול עוד משהו) בחבורה אחרת.. לא פת ולא שום דבר (אבל מותר להם לאכול עוד דברים גם אחרי שסיימו לאכול את הפסח, כל זמן שהם נשארים ביחד באותה הקבוצה בה אכלו את הפסח)

קריאת המשנה לפי שיטת רב

אין מפטירין אחר הפסח (לא יאמרו בני החבורה אחד לשני לאחר אכילת הפסח) אֶפְיִקוּמָן (תוציאו את הכלים מהחדר ונלך לאכול במקום אחר).

הסברת שיטת שמואל (המשך פירוש הרשב"ם שם, בשילוב הסברים בסוגריים)
ואתא שמואל למימר (ובא שמואל להחמיר ולומר) דלא מיבעיא (לא צריך לומר) שלא יעקור (אחד מהחבורה) מחבורתו לחבורה אחרת (כי זה ברור שאסור), אלא אפילו (אם הוא נשאר) בחבורתו אסור (לו) לאכול כלום אחר (אכילת בשר) הפסח, (כדי) שלא יאבד ממנו טעם הפסח. (ועכשיו מביא שמואל דוגמה לשני קינוחים שהוא ורב אהבו לאכול לאחר הסעודה,

ואותם יהיה אסור להם לאכול לאחר הפסח). כגון ארדילאי לי (שלי בעצמי יהיה אסור לאכול אחר הפסח, מאכלים שנקראים 'ארדילאי' שהם כמהין ופטריות) דשמואל הוה רגיל לאכול בקינוח סעודה כמהין ופטריות, וגוזליא (וגוזלות אסורות באכילה) לאבא (לרב), שאהב לקנח את הסעודה בגוזלות).

קריאת המשנה לפי שיטת שמואל

אין מפטירין אחר הפסח (לא יאמרו בני החבורה אחד לשני לאחר אכילת הפסח) אפיקומן (תוציאו קינוח ונאכל).

המקור בהלכה (רמב"ם הלכות מצה פרק ח הלכה ט, ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעז סעיף ב) הרמב"ם פוסק כמו האמורא שמואל: ובאחרונה (בסיום הסעודה) אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל, כדי שיהיה .. טעם בשר הפסח בפיו אדמו"ר הזקן פוסק כמו הרמב"ם שפסק כמו האמורא שמואל: ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כלומר שלא יהיו נפטרים מאכילת הפסח באפיקומן, דהיינו שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו שום מין מזון ומאכל בעולם שלא יעבור טעם הפסח מפיו על ידי טעם אותו מאכל

סיכום נושא ב'

למדנו על חשיבות אכילת בשר הפסח עד כדי כך שאין לאכול אחריו שום מאכל, כדי שישאר טעם בשר הפסח בפיו

נושא ג | זמן אכילת בשר הפסח בליל הסדר

שאלת נושא

עד מתי היה מותר לאכול את בשר הפסח בליל הסדר?

המקור בברייתא (מחלוקת תנאים בנוגע לזמן אכילת בשר הפסח – מסכת פסחים דף קכ:): תניא: ואכלו את הבשר בלילה הזה רבי אלעזר בן עזריה אומר... עד חצות, אמר לו רבי עקיבא... עד שעת חפזון

הסברת הברייתא

נחלקו התנאים עד מתי היה מותר לאכול את בשר הפסח בזמן שבית המקדש היה קיים. לדעת רבי אלעזר בן עזריה, זמן אכילת הפסח היה עד חצות הלילה. לדעת רבי עקיבא, עד עלות השחר שאז יצאו בני ישראל בחיפזון ממצרים

המקור בהלכה (רא"ש = רבינו אשר על דברי הברייתא שם)

שים לב! כדי להקל את הבנת דברי הרא"ש, נחלק אותם לשלושה חלקים

א' לכאורה משמע דהלכה כרבי אלעזר בן עזריה דסתם מתניתין כוותיה.
ב' ומיהו בפרק הקורא את המגלה (כ:) איכא סתמא כרבי מאיר.
ג' ומיהו נכון להחמיר כרבי אלעזר דאפשר דר"מ מודה להרחיק את האדם מן העבירה.

הסבר דברי הרא"ש על פי חלוקת הקטעים

קטע א' בקטע זה מסביר הרא"ש שלכאורה ההלכה היא כרבי אלעזר בן עזריה הסובר שאכילת בשר הפסח הוא עד חצות הלילה.
הסיבה לכך היא, כיון שרבי יהודה הנשיא סתם במשנה את ההלכה כמותו (פסחים פרק י תחילת משנה ט) ללא הזכרת התנא שחולק, וידוע הכלל המובא בכמה מקומות בש"ס שבכל מקום שרבי יהודה הנשיא כתב הלכה במשנה ללא הזכרת תנא שחולק, ההלכה כמותה. לפי זה יוצא שבזמננו שאין קרבן פסח, יש לסיים לאכול את המצה קודם חצות, כי זמן אכילת המצה תלוי בזמן אכילת בשר הפסח
קטע ב' בקטע זה מסביר הרא"ש להיפך מהקטע הקודם, שיש להוכיח לכאורה שההלכה היא שזמן אכילת בשר הפסח היא כל הלילה עד עלות השחר. הסיבה לכך היא, כי במשניות מגילה (פרק שני משנה ו) סתם רבי את ההלכה שכל דבר שמצוותו בלילה כשר כל הלילה. נמצא שאכילת בשר הפסח היתה כשרה כל הלילה.
לפי זה יוצא שבזמננו שאין קרבן פסח, אפשר לאכול את המצה עד עלות השחר, כי זמן אכילת המצה תלוי בזמן אכילת בשר הפסח
קטע ג' בקטע זה מכריע הרא"ש בין שתי המשניות הקודמות, ופוסק למעשה שיש להחמיר ולאכול את הבשר רק עד חצות הלילה. כי למרות שהמשנה במסכת מגילה (קטע ב) סוברת שמצוות האכילה מהתורה היא כל הלילה, מכל מקום גם היא תסכים שמצד תקנת חכמים יש להגביל את זמן האכילה עד חצות הלילה, כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

סיכום זמן אכילת בשר הפסח לשיטת הרא"ש

הרא"ש פוסק שאכילת בשר הפסח היא עד חצות. ומסביר הרא"ש, שגם התנאים שנחלקו על רבי אלעזר בן עזריה וסוברים שאכילת הבשר מהתורה היא עד עלות השחר, יסכימו איתו שמצד תקנת חכמים יש להגביל את זמן האכילה עד חצות הלילה כדי להרחיק את האדם מהעבירה

פסיקת הרמב"ם כמו הרא"ש (הלכות קרבן פסח פרק ח הלכה טו)
כבר ביארנו בכמה מקומות שאין הפסח נאכל אלא עד חצות כדי להרחיק מן העבירה. ודין תורה שיאכל כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר

סיכום נושא ג'

למדנו שאכילת בשר הפסח היא עד חצות הלילה נושא ד | האפיקומן כזכר לקרבן הפסח

שאלת נושא

הבנתי מתחילת הסימן הנוכחי שאכילת אפיקומן בזמן הזה היא לזכר אכילת קרבן הפסח. האם זה אומר שמה שהיה נהוג באכילת הפסח נהוג היום באכילת האפיקומן?

התשובה בקצרה

כמעט כל דיני אכילת הפסח שהתבארו עד עכשיו, ינהגו גם באכילת האפיקומן. המקור בהלכה (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעז סעיף ג וסעיף ו. ביאור משולב בתוך סוגריים)

ועכשיו שאין (בית המקדש קיים ואין) לנו (אכילת בשר ה)פסח, צריך כל אחד לאכול כזית מצה זכר ל(אכילת בשר ה)פסח, מלבד המצה שאכל (כבר בתחילת הסעודה) לשם אכילת מצה (של מצוות מצה). וצריך לאכול כזית זה לאחר גמר כל הסעודה כמו הפסח (שהיה נאכל על השובע).

ו(מכיון שבזמן בית המקדש היו אוכלים כזית מצה יחד עם כזית בשר הפסח, אז) לכתחילה טוב לאכול (גם היום במצה של האפיקומן) שני זיתים (שני כזיתים של מצה), אחד זכר ל(בשר ה)פסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח (בזמן בית המקדש). ואם קשה עליו לאכול שני כזיתים על כל פנים לא יפחות מכזית (אחד).

(ו) צריך ליזהר לאכול האפיקומן קודם חצות לילה כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות

סיכום נושא ד'

למדנו שכיון שאכילת האפיקומן בזמן הזה באה זכר לקרבן פסח, יש בה את התנאים של אכילת הפסח, שהם: אכילה בסוף הסעודה על השובע ואכילה קודם חצות הלילה

| שאלות לחזרה – סימן ה'

- א) באיזה שלב בסעודה היה נאכל בשר הפסח? נמק סיבה!
- ב) הסבר את ההלכה 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' בשני אופנים!
- ג) הסבר את האופן שכמוהו מפרש ופוסק הרמב"ם!
- ד) הסבר את המחלוקת של התנאים בנוגע לזמן אכילת בשר הפסח!
- ה) כמו איזו דעה פוסקים הרא"ש והרמב"ם?
- ו) אלו שני תנאים נהגו בבשר הפסח וכך גם נוהגים באכילת האפיקומן?

| אכילת מרור וחרוסת

בזמן שבית המקדש היה קיים, הייתה מצווה מהתורה לאכול את בשר הפסח יחד עם כזית המרור. אך בזמן הזה שאין קרבן פסח, מצוות אכילת מרור היא מדרבנן. לפני אכילת המרור מברכים: 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת מרור'

נושא א | אכילת מרור בזמן המקדש

שאלת נושא

מה המקור לאכילת מרור מהתורה? (ספר שמות פרק יב פסוק ח)

המקור בתורה

וְאָכְלוּ אֶת-הַבֶּשֶׂר בְּלֵילָה תִּגַּה צְלִי-אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל-מְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ:

באיזה מצב קיימת המצווה (רמב"ם פרק ז מהלכות מצה הלכה יב וןשולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיף טו)
 לשון הרמב"ם: אכילת מרור אינה מצוה מן התורה בפני עצמה אלא תלויה היא באכילת הפסח. שמצות עשה אחת לאכול בשר הפסח על מצה ומרורים

לשון אדמו"ר הזקן:

מצות מרור מן התורה אינה אלא בזמן שהפסח נאכל. שנאמר 'על מצות ומרורים יאכלוהו'

סיכום נושא א'

למדנו שמצווה זו של אכילת מרור מהתורה, שייכת רק בזמן בית המקדש שאז היו אוכלים בשר של קרבן פסח בליל הסדר, והמרור היה אחד מהדברים שנאכלו ביחד עם הפסח

נושא ב | אכילת מרור בזמן הזה

שאלת נושא

מה המקור לתקנת חכמים לאכול מרור גם בזמן הזה כשאין קרבן פסח?

המקור בגמרא (מסכת פסחים דף קכ. בשילוב הסברים בסוגריים)
 אמר רבא (אכילת) מרור (בזמן הזה) דרבנן .. דכתיב (בנוגע לאכילת בשר הפסח, שיש לאכול אתו) על מצות ומרורים. (מזה מובן ש)בזמן דאיכא פסח (שיש קרבן פסח) יש מרור (יש מצוה מהתורה לאכול מרור) ובזמן דליכא פסח ליכא מרור (אין מצוה מהתורה לאכול מרור ורבנן הם שתקנו לאכול מרור גם בזמן הזה)

המקור בהלכה (רמב"ם פרק ז מהלכות מצה הלכה יב)
מדברי סופרים לאכול המרור לבדו בליל זה אפילו אין שם קרבן פסח

הסיבה לתקנת חכמים לאכול מרור בזמן הזה (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיף טו בשילוב
ביאור בסוגריים)

בזמן הזה (המרור) אינו (מצוה מהתורה) אלא (הוא מצוה) מדברי סופרים שתקנו (חכמים לאכלו)
זכר למקדש (שאז היה המרור נאכל יחד עם הפסח)

סיכום נושא ב'

מצות מרור בזמן הזה הוא מדרבנן שתקנו לאכלו זכר לכך שהיה נאכל יחד עם הפסח בזמן בית
המקדש

נושא ג | סדר אכילת המרור בסעודה

שאלת נושא

באיזה שלב בסעודה נאכל המרור ובאיזה אופן הוא נאכל?
תשובה מפורטת לשאלה זו
עיי' היטב בסימן ד ושם פירטנו את סדר אכילת המרור בסעודה בשילוב המקורות בחז"ל ובהלכה

נושא ד | תפקיד החרוסת בסעודה

שאלת נושא

האם טבילת המרור בחרוסת בליל הסדר הוא חלק מאכילת המרור או שהחרוסת היא מצוה בפני
עצמה?

המקור במשנה (משנה פסחים פרק י משנה ג. בשילוב הסברים בסוגריים)
(הקדמה: כחלק מהדברים המוזרים שהיו עושים לפני הילדים בליל הסדר כדי לגרום להם לשאול את
ארבעת הקושיות, היו נוהגים בזמן המשנה לסלק את שולחנו הפרטי של בעל הבית בזמן שקרא את
ההגדה, ולהחזירו שוב בתחילת הסעודה לצורך האכילה. על כך עוסקת המשנה שלפנינו). הָבִיאוּ
לְפָנָיו (החזירו לפני בעל הבית בליל הסדר את השולחן לצורך אכילת הסעודה. ובשולחן הגישו לו) מִצָּה
וְחֻרְקָת (למצוות מרור) וְחֻרְקָת .. אֵף עַל פִּי שְׂאִין חֻרְקָת מִצָּה (לדעת תנא קמא אין מצוה באכילת
החרוסת, והסיבה שהביאו אותה לשולחן היא רק בשביל להטביל בה את המרור כדי להמית ארס של
תולעת הנמצא בו – גמרא שם). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוּק אָמַר, מִצָּה (לאכול חרוסת בליל הסדר בלי
קשר למרור)

סיכום שיטת המשנה

למדנו מחלוקת בנושא אכילת החרוסת. לדעת תנא קמא החרוסת אינה מצווה בפני עצמה אלא באה
רק בשביל להטביל בה את המרור. לשיטת רבי אליעזר ברבי צדוק יש מצוה מדרבנן באכילת החרוסת
עצמה.

בשורות הבאות נסביר מהי סיבת המצווה שעליה מדבר רבי אליעזר ברבי צדוק המקור בגמרא (מסכת פסחים דף קטז. בשילוב הסברים בסוגריים) (שואלת הגמרא) מאי מצוה (מה היא המצווה שעליה דיבר רבי אליעזר ברבי צדוק)? רבי לוי אומר זכר לתפוח (המצווה היא לאכול חרוסת היא משום שעושים אותו מפרי התפוח, ובזה אנו עושים זכר ללידת תינוקות בני ישראל במצרים בשדות תחת עצי התפוח – רש"י). ור' יוחנן אומר זכר לטיט (המצווה לאכול חרוסת היא משום שהחרוסת מזכירה את הטיט שבני ישראל היו עובדים בו בפרך במצרים).
האם מברכים על אכילת החרוסת?

נפרט את השאלה:

זה ברור שלשיטת תנא קמא אין מברכים על החרוסת, כיון שלשיטתו אין שום מצוה באכילתה והיא באה רק כדי להמית את ארס התולעת שיש במרו. השאלה היא האם רבי אליעזר יסבור שכיון שיש מצוות באכילת החרוסת נברך עליה, או שהוא יסבור שלמרות המצווה לא נברך עליה?

שתי פסיקות שונות ברמב"ם

בקטעים הבאים נראה לכאורה שהרמב"ם פוסק בפירוש המשניות שלו (על המשנה שם) בשונה ממה שפוסק ב"יד החזקה" (פרק ח מהלכות מצה הלכה ח).
לשון הרמב"ם בפירוש המשניות: ורבי אליעזר בן צדוק אומר חרוסת מצוה. לדעתו, שחייב אדם לברך אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת חרוסת.
משמעות הדברים: לשיטת הרמב"ם, אם נסבור כשיטת האומרים שחרוסת היא מצווה, נצטרך לברך עליה ברכה ככל ברכת המצוות
לשון הרמב"ם ב"יד החזקה": בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטבל מצה בחרוסת ואוכל. וחוזר ומברך על אכילת מרור ומטבל מרור בחרוסת ואוכל. ולא ישהה אותו בחרוסת שמא יבטל טעמו. וזו מצוה מדברי סופרים.
משמעות הדברים: לשיטת הרמב"ם כאן, נראה ברור שסיבת ההטבלה בחרוסת אינה משום הארס שיש במרו, אלא היא מצווה מדברי סופרים. ולמרות זאת לא כותב שיש לברך עליה.

הסברת העניין על פי שיטת אדמו"ר הזקן: (סימן תעה סעיף יא בשילוב הסברים בסוגריים)
אחר שאכל הכזית של אכילת מצה יקח מיד כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת כדי להמית את הקפא (ארס התולעת) שבמרור שלא יזיקנו. ועכשיו אין נוהגין לשקעו כולו אלא בטיבול מקצתו. ויש שמיישבין המנהג (להטביל רק מקצת מהמרור בחרוסת) לפי שקפא זה אינו מצוי בינינו ואין מטבילין בחרוסת (בזמננו בגלל הארס) אלא משום מצווה שהוא זכר לטיט. (רק שלפי זה שמנהג החרוסת הוא משום מצווה היה צריך לברך על החרוסת, ומדוע לא נוהגין כן? ממשיך אדמו"ר הזקן ומסביר:) ואף על פי כן אין מברכין עליו לפי שהוא בטל למרור ונפטר בברכת המרור

סיכום נושא ד'

למדנו שסיבת הבאת החרוסת בשולחן הסדר תלוי בתקופות. בזמן המשנה, נחלקו התנאים בסיבת

ההבאה של החרוסת: לשיטת תנא קמא היא באה בשביל להטביל בה את מרור מתוך כוונה להמית את ארס התולעת שהיה מצוי בזמנם בתוך המרור. לשיטת רבי אליעזר בן צדוק הבאת החרוסת היא מצווה בפני עצמה ללא קשר למרור, מתוך כוונה לעשות זכר למה שהיה במצרים (או שדה התפוח או הטיט).

בזמננו שאין מצוי הארס בתוך המרור, סיבת ההבאה של החרוסת היא בשביל המצווה לעשות זכר למה שהיה במצרים.

למרות שהבאת החרוסת בזמננו היא בשביל המצווה, לא נברך עליה את ברכת המצוות (אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת חרוסת), זאת משום שהחרוסת בטילה למרור שמטבילים בתוכה, וכבר בירכנו את ברכת המצוות על המרור בעצמו (על אכילת מרור)

שאלות לחזרה – סימן ו'

- א' באיזו תקופה הייתה אכילת מרור מהתורה? נמק!
- ב' מדוע בזמן הזה אכילת המרור הוא מדרבנן?
- ג' פרט את מחלוקת התנאים בנוגע לסיבת הבאת החרוסת! נמק את שיטתם על פי האמוראים!
- ד' פרט את שיטת הרמב"ם בספר המצוות בנוגע לברכת החרוסת!
- ה' פרט את שיטתו של הרמב"ם ב'יד החזקה' בנוגע לברכת החרוסת!
- ו' פרט את פסיקת אדמו"ר הזקן בנוגע לסיבת הבאת החרוסת בזמננו ומדוע אין מברכין עליה!

| שתיית ארבע הכוסות בליל הסדר

אחת המצוות העיקריות שתקנו חכמים לעשות בליל הסדר, היא שתיית ארבע כוסות יין לזכר גאולת עם ישראל ממצרים. חז"ל אף קבעו את סדר שתייתן תוך כדי עריכת הסדר, וכן קבעו תפקיד מיוחד בכל כוס איזה ממנהגי הסדר יש לעשות בו

נושא א | המקור לתקנה

שאלת נושא

מה הוא המקור לתקנת חכמים לשתות ארבע כוסות?

המקור במשנה (פסחים פרק י משנה א)

וְלֹא יִפְתְּחוּ לוֹ מֵאַרְבַּעַת כּוֹסוֹת נֶשֶׁל יַיִן, וְאַפְלוּ מִן הַתְּמָחַי:

הסבר המשנה

כל אחד מישראל אפילו עני מרוד לא יימנע מלשתות בליל הסדר ארבע כוסות של יין. אפילו אם בשביל להשיג אותן ייצטרך העני להיעזר בקופת מזון של העניים, לא יימנע מכך ואנשי הקהילה ידאגו לו לארבע כוסות יין

סיבת התקנה (תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק עשירי הלכה א. מתוך ארבעת הסיבות בגמרא, ציטטנו רק שניים. בשילוב הסברים בסוגריים)
 (שואלת הגמרא) מניין לארבעה כוסות (מאיזו סיבה תקנו חכמים לשתות את ארבע הכוסות)? רבי יוחנן בשם רב בנייה (אומר), כנגד ארבע גאולות (כלומר: חכמים תקנו את ארבע הכוסות לזכר ארבע לשונות של גאולה שנאמרו מפי הקדוש ברוך הוא לבני ישראל לפני שיצאו ממצרים. והגמרא מפרטת את ארבע הלשונות): לכן אמור לבני ישראל אני ה' .. והוצאתי (אתכם) והצלתי (אתכם) וגאלתי (אתכם) ולקחתי (אתכם). זו שיטת רבי יוחנן). .. ורבנן אמרי כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם (והגמרא מצטטת פסוקים שונים שבסך הכל מוזכר בהם ארבע כוסות של פורענות שיביא ה' על האומות. הפסוק הראשון מתוך ספר ירמיהו פרק נה): כי כה אמר ה' אלהי ישראל .. קח את כוס היין החימה .. כוס זה בבל ביד ה'. (בפסוק הזה הוזכרו שני כוסות של פורענות. הפסוק הבא הוא מתוך ספר תהלים פרק עה): כי כוס ביד ה' (והפסוק הנוסף גם הוא מספר תהלים פרק יא): ימטר על רשעים פחים אש וגפירת ורוח זלעפות מנת כוסם

סיכום נושא א'

מצוה מתקנת חכמים שכל אחד ואחת מהמסובים ישתה בליל הסדר ארבע כוסות של יין. מספר הכוסות נתקנו לזכר ארבע לשונות האמורים בגאולת בני ישראל ממצרים.

נושא ב | סדר שתיית הכוסות

שאלת נושא

באלו מקומות - בעריכת הסדר, תקנו חכמים לשתות כל כוס וכוס?

המקור במשנה (משנה פסחים פרק עשירי משניות ב, ד. ז. בשילוב כותרות וביאורים משולבים בסוגריים) כוס ראשון מוזג בקטע 'קדש' שבהגדה ומקדש עליו מְזַגְנוּ לוֹ כּוֹס רִאשׁוֹן, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, מְבָרְךְ (בתוך הקידוש מברך קודם) עַל הַיּוֹם (ברכת מקדש ישראל והזמנים), וְאַחַר כֵּן מְבָרְךְ עַל הַיַּיִן (ברכת בורא פרי הגפן). וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים (שסדר הברכות הוא להיפך משיטת בית שמאי. שבתחילה) מְבָרְךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כֵּן מְבָרְךְ עַל הַיּוֹם (וככה אנו נוהגים לעשות):

כוס שני מוזג בקטע 'מגיד' שבהגדה, ואומר עליו את ההגדה וחלק ראשון של ההלל מְזַגְנוּ לוֹ כּוֹס שֵׁנִי, וְכָאן (מתחילים את חלק סיפור ההגדה בכך ש) הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו (את שאלות 'מה נשתנה')

כוס שלישי מוזג בקטע 'ברך' שבהגדה ומברך עליו ברכת המזון מְזַגְנוּ לוֹ כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרְךְ עַל מְזוֹנוֹ (ברכת המזון) כוס רביעי מוזג בקטע 'הלל' שבהגדה ומסיים עליו את חלקו השני של ההלל (מוזגין לו כוס) רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת (חלקו השני של) הַהֵלֶל

טבלת סיכום חלוקת ארבע הכוסות על פי המשנה

מה אומרים על הכוס	הקטע בהגדה	
קידוש ליל החג	קדש	כוס ראשון
סיפור ההגדה וחלק ראשון של ההלל	מגיד	כוס שני
ברכת המזון	ברך	כוס שלישי
חלקו השני של ההלל	הלל	כוס רביעי

המקור בהלכה (רמב"ם פרק ח מהלכות חמץ ומצה הלכות א, ב. י. ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעב סעיף טז. בשילוב ביאורים בסוגריים)

לשון הרמב"ם: בתחלה (כוס הראשון) מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך (קודם את ברכת בורא פרי הגפן ו(אחר כך) אומר עליו קדוש היום (מקדש ישראל והזמנים) וזמן (וברכת שהחיינו) ושותה. ומוזגין הכוס השני (לאמירת ההגדה וחלק ראשון של ההלל) וכאן (מייד בתחילת ההגדה) הבן שואל ('מה נשתנה?'). (ואחר אמירת ההגדה אוכל את סעודת החג) ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותה. ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל.

לשון אדמו"ר הזקן: צריך לשתות הד' כוסות על הסדר שיתבאר דהיינו שבין (שתיית) כוס ראשון ל(שתיית כוס) שני ובין (שתיית כוס) שלישי ל(שתיית כוס) רביעי יפסיק באמירת ההגדה וההלל. ובין (שתיית כוס) שני ל(שתיית כוס) שלישי יפסיק באכילת מצה וברכת המזון. ואם לא הפסיק ביניהם בדברים הללו אלא שתה ד' כוסות זה אחר זה לא יצא ידי ד' כוסות אלא כולן נחשבין לו לכוס אחד וחייב לשתות עוד [ג'] כוסות על הסדר שיתבאר:

נושא ג | כמה ברכות ראשונות מברכים על ארבע הכוסות

שאלת נושא

האם מברכים ברכה ראשונה 'בורא פרי הגפן' לפני שתיית כל כוס וכוס, או שלא מברכים בתחילת כל כוס וכוס אלא רק בחלק מהכוסות?

המקור בגמרא (מסכת פסחים דף קט: בשילוב ביאורים בסוגריים) (הקדמה: בזמן חז"ל היו כל מיני דברים שעלולים לסכן את האדם. אחד הדברים היה שתייה של מספר זוגי של כוסות. בהקשר לזה מסביר האמורא הקדוש רבינא שזה כי אנו לא רואים את ארבע הכוסות כמצווה ושתייה אחת של מספר זוגי, אלא כל כוס נחשבת למצוות שתייה בפני עצמה וזה כמו ארבע שתיות נפרדות שכל אחת היא מספר יחיד לא זוגי. עכשיו נקרא זאת בלשון הגמרא): רבינא אמר, ארבעה כסי (ארבע הכוסות) תקינו רבנן (תקנו חכמים לשתות כדי לסמל שאנו נוהגים בערב זה) דרך חירות. כל חד וחד (כל כוס וכוס) מצוה באפי נפשה הוא (היא מצווה נפרדת ונחשבת לשתייה לא זוגית)

שיטת הרי"ף בנוגע לברכה ראשונה (רבי יצחק אלפסי על סוגיית הגמרא שם. בשילוב הסברים בסוגריים)

ואמרי רבואתא (ואמרו רבותינו – הרי"ף מתכוון לרבותיו שהיו לאחר תקופת הגמרא) הואיל וכל אחד ואחד מצוה בפני עצמו הוא (מכיוון שלשיטת הגמרא כל כוס נחשבת למצווה נפרדת) ברכין בורא פרי הגפן אכל כסא וכסא (יש לברך ברכה נפרדת של בורא פרי הגפן על כל כוס וכוס. בסך הכל אנו נברך ארבע ברכות של בורא פרי הגפן)

שיטת הרא"ש בנוגע לברכה ראשונה (רבינו אשר למסכת פסחים פרק עשירי סימן כד) (לאחר שהרבה הרא"ש להקשות על שיטת הרי"ף הכריע להלכה שלא כמו הרי"ף. וכך כותב הרא"ש): נראה שאין לברך (ארבע ברכות ראשונות) כי אם (שתי ברכות בלבד. ברכה אחת) על כוס ראשון (של קידוש) ו(ברכה אחת על כוס) שלישי (בסיום ברכת המזון)

סיכום שיטת הרייף והרא"ש בנוגע לברכות הראשונות

לשיטת הרייף יש לברך ארבע ברכות ראשונות של בורא פרי הגפן. ברכה נפרדת לפני כל כוס וכוס

לשיטת הרא"ש מברכים רק שתי ברכות ראשונות, לפני כוס ראשון וכוס שלישי. אבל על כוס שני (שמוזגים ל'מגיד') וכוס רביעי (שמוזגים ל'הלל') לא מברכים ברכה ראשונה. שיטת המחבר בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תעד סעיף א' בשילוב ביאורים בסוגריים) שותה כוס שני ואין מברך עליו.. ברכה ראשונה (בורא פרי הגפן) שאין מברכין בורא פרי הגפן כי אם על כוס (ראשון) של קידוש ועל כוס (שלישי) של ברכת המזון

סיכום שיטת המחבר

נוהגין לברך בורא פרי הגפן רק שתי פעמים. לפני כוס ראשון ולפני כוס שלישי. כשיטת הרא"ש

פסיקת אדמו"ר הזקן (סימן תעה סעיפים א, ב. בשילוב ביאורים בסוגריים) יש נוהגין (כשיטת הרא"ש שהובאה לעיל) שלא לברך בורא פרי הגפן על כוס שני לפי שנפטר בבורא פרי הגפן שבירך על כוס ראשון וכן לא יברך על כוס רביעי לפי שנפטר במה שבירך על כוס שלישי (אלא יברך בורא פרי הגפן רק על כוס ראשון ושלישי).. ובמדינות אלו נוהגין (הלכה למעשה כשיטת הרייף שהובאה לעיל, שצריך) לברך (בורא פרי הגפן) גם על כוס שני ורביעי. (והטעם הוא מה שכתב הרייף שם) לפי שד' כוסות אלו תקנו חכמים לשתותם דרך חירות וכל אחד ואחד הוא חירות ומצוה בפני עצמה ו(מכיוון שכל כוס נחשבת מצווה נפרדת) לפיכך אינן מצטרפין (ארבע הכוסות) זה עם זה (להיחשב מצווה אחת ו)להפטר בברכה אחת אלא צריך לברך על כל אחד ואחד בפני עצמו
סיכום שיטת אדמו"ר הזקן – וכן מנהגנו לעשות
נוהגין לברך ארבע ברכות של בורא פרי הגפן על כל כוס וכוס מארבע הכוסות. כשיטת הרייף

נושא ג. כמה ברכות אחרונות מברכים בסיום שתיית ארבע הכוסות

שאלת נושא

האם צריכים לברך ברכה אחרונה 'על הגפן ועל פרי הגפן' בסיום כל כוס וכוס או שמברכים ברכה אחרונה רק על חלק מהכוסות?

גם בשאלה זו נחלקו הרייף והרא"ש, המחבר ואדמו"ר הזקן, כדלהלן.

שיטת הרייף (בהמשך הקטע שציטטנו מקודם. בשילוב ביאורים בסוגריים) אבל (בנוגע לברכה האחרונה שהיא) על הגפן ועל פרי הגפן, איכא מאן דאמר לא מברכין אלא בסוף (יש מי שאומר שמברכים רק ברכה אחרונה אחת לאחר שתיית הכוס הרביעית בלבד). ואיכא מאן דאמר מברכין לבתר תרין כסי דמיקמי סעודה (ויש מי שאומר שמברכים שתיים: ברכה אחרונה אחת לאחר סיום כוס שני שלפני תחילת הסעודה) ולביתר תרין

דבּתר סעודה (וברכה אחרונה נוספת לאחר סיום כוס רביעי שבסוף כל ההגדה שאומרים (לאחר הסעודה). והדין טעמא בתרא טעמא דמסתבר הוא ושפיר דמי למיעבד הכי (והשיטה האחרונה היא ההגיונית וטוב מאוד לנהוג ככה).

סיכום שיטת הרי"ף

בנוגע לברכה אחרונה שלאחר שתיית היין, יש לברך רק שתי ברכות אחרונות: האחת, לאחר כוס שני והשנייה לאחר כוס רביעי

שיטת הרא"ש (בהמשך הקטע שציטטנו מקודם. בשילוב ביאורים בסוגריים) (בתחילת הדברים מצטט הרא"ש את דברי הרי"ף שציטטנו בקטע הקודם. לאחר מכן חולק עליו הרא"ש. להלן ציטוט שיטת הרי"ף): ועוד כתב רב אלפס ז"ל ועל הגפן ועל פרי הגפן איכא מאן דאמר שאין מברכין אלא לבסוף, ואיכא מאן דאמר לבתר תרי דמקמי סעודה ולבּתר תרי דבּתר סעודה. והדין בתרא טעמא דמסתבר הוא ושפיר דמי למיעבד הכי. (להלן שיטת הרא"ש החולקת על שיטת הרי"ף): ולמאי דפרישית (ולפי שיטתנו) אין צריך לברך (שתי ברכות אחרונות של) על הגפן, כי אם (ברכה אחרונה אחת שהיא ל)אחר (שתיית) כוס רביעי (בסוף כל ההגדה שאומרים לאחר הסעודה)

סיכום שיטת הרא"ש

מברכים רק ברכה אחרונה אחת 'על הגפן' לאחר שתיית הכוס הרביעית בלבד

שיטת המחבר בשולחן ערוך (המשך אותו הסימן וסעיף שציטטנו מקודם) ואין מברכין על הגפן כי אם אחר כוס רביעי. למדנו ששיטת המחבר כשיטת הרא"ש

שיטת אדמו"ר הזקן – וכן מנהגנו (אותו הסימן שם סעיף ג) אבל ברכה האחרונה על היין אין לברך אחר שום כוס כי אם אחר כוס האחרון (שהוא כוס רביעי). למדנו ששיטת אדמו"ר הזקן היא כשיטת הרא"ש והמחבר בשולחן ערוך

טבלת סיכום כל השיטות – נושאים ב' וג'

מה אומרים על הכוס	הקטע בהגדה	
מברכים לאחר כוס שני וכוס רביעי	מברכים לפני כל כוס וכוס	שיטת הרי"ף
מברכים רק לאחר כוס רביעי	מברכים לפני כוס ראשון וכוס שלישי	שיטת הרא"ש
מברכים רק לאחר כוס רביעי	מברכים לפני כוס ראשון וכוס שלישי	שיטת המחבר
מברכים רק לאחר כוס רביעי	מברכים לפני כל כוס וכוס	שיטת רבנו הזקן

שאלות לחזרה – סימן ז'

- א' מהי הסיבה שתקנו חכמים לשתות ארבע כוסות בליל הסדר?
ב' איזה חלק מההגדה אומרים על כל כוס וכוס, ומה הדין אם שתה את ארבע הכוסות בבת אחת ללא החלוקה הנכונה?
ג' הסבר את המושג 'סכנת זוגות' ומה הקשר בין זה לתקנת ארבע הכוסות!
ד' כמה ברכות ראשונות מברכין לפני ארבע הכוסות? – כל השיטות!
ה' כמה ברכות אחרונות מברכים לאחר שתיית הכוסות? – כל השיטות!

| הסיבה בליל הסדר

תקנו חכמים שחלק גדול ממצוות ומנהגי ליל הסדר ייעשה באופן של הסיבה כדרך אכילת המלכים והחשובים. בכך אנו מבטאים את יציאתנו מעבדות לחירות

נושא א | מנהג ההסיבה ומקורה

שאלת נושא

מהו המקור לתקנת חכמים לעשות חלק מענייני ליל הסדר באופן של הסיבה?

המקור במשנה (משנה פסחים פרק עשירי משנה א)
ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב

סיכום שיטת המשנה

כל אדם מישראל לא יאכל הרבה בערב חג הפסח לפני החשיכה כדי שייכנס רעב לסעודת החג. ואפילו אם הוא עני שלא רגיל בדרך כלל לשבת ולאכול כדרך החשובים, מכל מקום הפעם בליל הסדר לא יאכל את סעודתו עד שיסב כדרך חירות

'מעשה רב' מההגדה של פסח
מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון - שהיו מסובין בבני ברק

שאלת 'מה נשתנה' בנוסח ההגדה
שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין הלילה הזה כולנו מסובין

נושא ב | מהי ההסיבה

שאלת נושא

על מה מסבים ועל איזה צד של האדם?

תמצית התשובה

להלן נביא לקט לשונות מהראשונים מהו מנהג ההסיבה לעשירים ולעניים

לשון רש"י והרשב"ם: (בפירושם על המשנה שם).
ואפילו עני שבישראל לא יאכל בלילי פסחים עד שיסב כדרך בני חורין זכר לחירות במטה ועל השלחן.

הסבר וסיכום שיטת רש"י והרשב"ם

בזמנם היו נוהגים להסב על מיטה קטנה אישית בצמוד לשולחן קטן אישי. מסבירים רש"י והרשב"ם שבלייל הסדר חייב גם העני להסב כך על מיטה אישית ועל יד שולחן אישי. אמנם שיטת התוספות נראית אחרת משיטתם, כדלהלן, לשון התוספות: (פסחים דף צט: דיבור המתחיל ואפילו עני. בשילוב ביאורים בסוגריים) (התוספות מצטטים את ההלכה מהמשנה): ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. (שואלים התוספות שאלה סמוייה, מהי הסיבה שהתנא היה צריך לחדש שגם העני מיסב בלייל הסדר, הרי גם לולי חידושו של התנא היינו יודעים שהעני לא שונה בזה מאף אדם? מסבירים על כך התוספות, שיש צורך בחידוש של המשנה). דסלקא דעתך (שהיה עולה בדעתנו לומר) דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה (שגם אם העני יסב, זו לא תיחשב לו כהסיבה משום) דאין לו על מה להסב (שהרי אין לו מיטה או כרים וכסתות להסב עליהן. ואם מיסב רק על צידו ללא מיטה מיוחדת או כרים זו לא הסיבה של חשובים) ואין זה דרך חירות (ככה היינו חושבים לולי שיטת המשנה, עד שחידש התנא של המשנה שגם הסיבת עני שאין לו על מה להסב נקראת הסיבה ומחוייב להסב בכל דרך שתתאפשר לו).

סיכום שיטת התוספות
מי שיש לו אפשרות חייב להסב כדרך חירות על מיטה מיוחדת וליד שולחן, אך העני שאין לו על מה להסב יסב בכל דרך שתתאפשר לו, כדלקמן בשיטת אדמו"ר הזקן

לשון אדמו"ר הזקן: (סימן תעב סעיפים ז-ח. בשילוב ביאורים בסוגריים) אדם רגיל: ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים. לפי שבכל דור ודור חייב האדם להראות את עצמו כאלו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות עני: ועני שאין לו כרים וכסתות להסב עליהן מכל מקום ישב על הספסל ולא על הקרקע כבשאר ימות השנה. ואם אפשר לו לסמוך על ירך של חברו הרי זו נקראת הסיבה. אבל לא יסמוך על ירך עצמו מפני שנראה כדואג ואין זו דרך חירות

סיכום אופני ההסיבה (מלמעלה למטה – מהמהודר ביותר לפחות מהודר) ההסיבות המותרות: הסיבה על מיטה אישית וליד שולחן אישי, הסיבה על כרים וכסתות, הסיבה על ספסל, הסיבה על ירך חברו. ההסיבה האסורה: על ירך עצמו

נושא ג | על איזה צד של הגוף מסיבים

שאלת נושא

על איזה צד נוהגים להסב ומדוע?

לשון הגמרא: (מסכת פסחים דף קח. בשילוב הסברים בסוגריים) פרקדן (הסיבה דרך שכיבה על הגב) לא שמיה הסיבה (לא נחשבת הסיבה ואין מקיימים בה מצוות הסיבה). הסיבה (על צד) ימין, לא שמיה הסיבה. ולא עוד (ולא רק שאין רגילות להסב

על צד ימין כי היד הימנית צריכה להיות פנוייה לאכילה עצמה) אלא (שאסור מן הדין להסב על צד ימין, מהחשש) שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה (כמו שיבואר להלן בשיטת אדמו"ר הזקן)

המקור בהלכה (שולחן ערוך מחבר סימן תעב סעיף ג. רמ"א שם. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעב סעיף ט. בשילוב הסברים בסוגריים)

לשון המחבר: כשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו ולא על ימינו אלא (יסב) על שמאלו

לשון הרמ"א: (ואין חילוק (בדיני הסיבה) בין איטר (אדם שרגיל לאכול ביד שמאל) ל(אדם) אחר. (כלומר: במקרה זה של הסיבה המותרת רק בצד שמאל ומסוכנת בצד ימין, אין הבדל באיזו יד רגיל האדם לתפוס את המאכל, אלא גם מי שרגיל לאכול ביד שמאל צד ההסיבה שלו הוא אותו צד שבו תופס את המאכל, ולא בצד ימין, משום הסכנה)

לשון אדמו"ר הזקן: וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו שאין זה דרך חירות אלא יטה על צדו השמאלית ולא על הימנית שאין דרך הסיבה בכך שהרי צריך לאכול בימין. ועוד שאם יסב בימין יוכל לבוא לידי סכנה לפי שהושט הוא בימין והקנה בשמאל ואם יטה על ימינו יהיה הושט מלמטה וקנה מלמעלה ויהא נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ויכנס המאכל דרך הקנה ויבוא לידי סכנה. ולפיכך אף מי שהוא איטר שדרכו לאכול בשמאל אף על פי כן יסב על שמאלו שהוא שמאל כל אדם:

סיכום נושא ג'

אין להסב כלל על צד ימין של הגוף. יש להסב רק על צד שמאל של הגוף, בישיבה רגילה ולא שכובה על הבטן או על הגב

נושא ד | המקומות בהם יש מצווה להסב

שאלת נושא

מה הם המקומות באכילה ושתייה בהם יש מצווה להסב? המקור בגמרא (מסכת פסחים דף קח. בשילוב ביאורים בסוגריים) איתמר (נאמרה הלכה בישיבה). מצה (אכילת מצה של מצווה) צריך הסיבה. מרור (אכילת מרור) אין צריך הסיבה. יין (בנוגע לשתיית ארבע הכוסות מצאנו כמה שיטות בשם האמורא הקדוש רב נחמן), איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה ואיתמר משמיה דרב נחמן אין צריך הסיבה. (ממשיכה מיד הגמרא ומסבירה שלמעשה זה תלוי באלו מהכוסות אנו מדברים).. אמרי לה להאי גיסא (היו מחכמי הישיבה שהסבירו את זה לצד אחד) ואמרי לה להאי גיסא (והיו מחכמי הישיבה שהסבירו את זה לצד אחר. ועכשיו הגמרא מפרטת מה כל צד מהחכמים הסביר). אמרי לה להאי גיסא, תרי כסי קמאי בעו הסיבה (רק שתי הכוסות הראשונות צריכות הסיבה).. תרי כסי בתראי (האחרונות) לא בעו הסיבה. (והצד השני של החכמים הסביר להיפך): אמרי לה להאי גיסא .. תרי כסי בתראי בעו הסיבה (שתי הכוסות

האחרונות צריכות הסיבה) .. תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה. (עכשיו מכריעה הגמרא ופוסקת למעשה לעשות כמו כל הצדדים). השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי (עכשיו ששנינו דעה לכאן ודעה לכאן) אידי ואידי בעו הסיבה (אז למעשה גם שתי הכוסות הראשונות וגם שתי הכוסות האחרונות צריכות הסיבה).

סיכום שיטת הגמרא

אכילת מצה של מצווה ושתיית ארבע הכוסות צריכות הסיבה. אכילת מרור אינה צריכה הסיבה

ההבדל בין אכילת מצה למרור על פי רש"י והרשב"ם: (בפירושם על הסוגיה שם) מצה צריכה הסיבה - כבני חורין שהוא זכר לגאולה, מרור אין צריך הסיבה - שהוא זכר לעבדות

המקור בהלכה (רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ח ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תעב סעיף יד ותעה סעיף יג . בשילוב ביאורים בסוגריים) לשון הרמב"ם: ואימתי צריכין הסיבה? בשעת אכילת כזית מצה (של מצווה) ובשתיית ארבעה כוסות האלו. ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח ואם לאו אינו צריך לשון אדמו"ר הזקן סימן תעב: אימתי צריך להסב? בשעת אכילת כזית (ראשונה של מצת מצווה) שמברך עליו על אכילת מצה, ובשעת אכילת הכריכה (שכורך יחד) מצה ומרור (זכר למקדש כהלל) ובשעת אכילת אפיקומן ובשעת שתיית ד' כוסות, לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות .. לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות אבל שאר כל הסעודה אם רצה לאכול ולשתות בלא הסיבה הרשות בידו ואין בידינו להצריכו להסב אבל מכל מקום המיסב בכל הסעודה הרי זה משובח ועושה מצוה מן המובחר לשון אדמו"ר הזקן סימן תעה: אף על פי שאין צריך להסב באכילת מרור מטעם שנתבאר בסימן תע"ב (שאינו מסמל חירות אלא עבדות), מכל מקום אם רצה להסב רשאי (ואינו נקרא הדיוט בכך שמיסב היכן שאין חיוב לעשות זאת)

סיכום נושא ד'

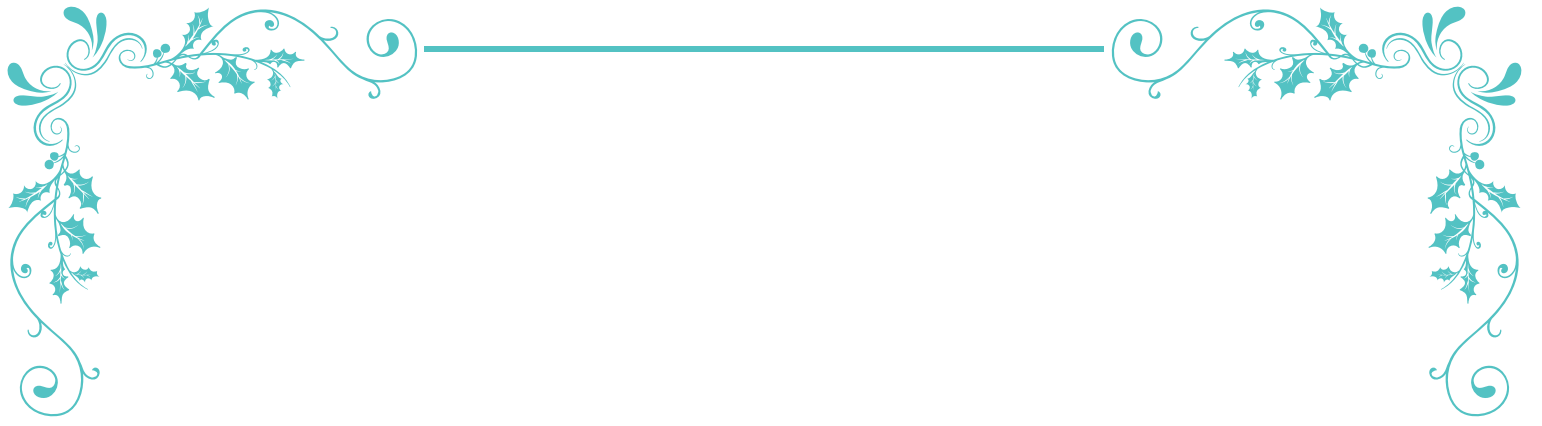
למדנו שבמקומות בהם אנו מסמלים זכר לחירות יש מצווה להסב. כמו: אכילת מצת מצווה, מצה ומרור של כורך, מצת אפיקומן, ושתיית ארבע כוסות. אבל במקומות בהם איננו מסמלים זכר לחירות, כמו: מרור ושאר הסעודה, אין חובה להסב. אמנם, כאן מחלק אדמו"ר הזקן בלשונו בין ההסיבה בשאר הסעודה למרור, ואומר, שבשאר הסעודה המיסב הרי זה משובח ומקיים מצווה מן המובחר, ובמרור רשאי להסב בלבד אך אינו מקיים בכך מצווה מן המובחר

שאלות לחזרה – סימן ח'

- (א) הסבר את שיטת רש"י והרשב"ם בהסיבת האדם העני בליל הסדר!
(ב) הסבר את שיטת התוספות בנושא זה!

ג) הסבר את אופני ההסיבה המותרים והאסורים כפי שמסכם אותם רבינו הזקן!
ד) הסבר שני נימוקים מדוע אין מסיבים על צד ימין של הגוף!
ה) הסבר את שתי השיטות בגמרא בנוגע לחיוב הסיבה בשתיית ארבע הכוסות!
ו) הסבר היטב את הכרעת הגמרא, ומדוע היא הכריעה כן!
ז) הסבר את המקומות בהם מצווה מן הדין להסב, בהם מצווה מן המובחר, ובהם רשאי האדם להסב! נמק את כל הנ"ל!

לזכות מיכאל בן לאה מרוסיא
להצלחתו והצלחת משפחתו בטוב הנראה והנגלה
ולזכות התמים משה בן מרגלית לזיווג הגון מהשמיים

לעילוי נשמות
הר"ר צבי אליהו בהרה"ח מנחם ישראל ז"ל
ומרת הענא חיה בת ר' יעקב משה הכהן ע"ה

058-6739035 - מנדרי יגון | TAFNIT

